

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidätkö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Rikosasioiden sovittelun siirtäminen sosiaali- ja terveysministeriöön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle on perusteltua. Siirron kautta sovittelun asema vahvistuu ja se on sisällöllisesti selkeämmin vahvemmin oikeusministeriön kuin STM:n osaamiskokonaisuutta. Ottaen huomioon, että OM:n alaisuudessa on jo nyt myös sovittelutoimintaa, olisi tämä luonteva jatkumo. Myös synergiaetuja lienee saavutettavissa.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

Mikäli toiminta aiotaan jatkossa tuottaa osana Oikeusapu- ja edunvalvontavirastoa, tulee sovittelutoiminta näkyä myös viraston nimessä ja esteellisyyksymykset tulee ratkaista ennen organisaation muodostamista. Mikäli päädytään toteuttamaan toiminta osana Oikeusapu-, edunvalvonta- ja sovitteluvirastoa tulee kartoittaa talous- ja velkaneuvonnan kokemukset vastaavanlaisesta valtiollistamisesta/siirrosta jotta ne voidaan huomioida tätä organisaatiomallia rakennettaessa.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Virkasuhde toisi yhdenmukaisuutta henkilöstön asemaan ja palvelussuhteen ehtoihin. Sovittelutoimintaa nykyisin päätyönään tekevät henkilöt (ilmeisesti lähinnä kunnissa ja järjestöissä) tulisi siirtää valtion puolelle liikkeenluovutuksella (mistä on syytä nimenomaisesti laissa säätää). Olisiko tässä sama mittapuu kuin sote-puolella eli jos vähintään 50% työtehtävistä liittyy sovittelutoimintaan, siirtyy henkilö valtion palvelukseen? Oikeusministeriön hallinnonalan yleinen VES, jota sovelletaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoissa lienee sopiva palkkauksen perusta.

Henkilöstön palvelussuhteen ehdot eivät saa heikentyä siirron yhteydessä.

- Tämän yhteydessä on tarve selvittää talous- ja velkaneuvojien kokemukset vastaavan siirron yhteydessä ja vältettävä niissä tehdyt virheet.

Pidätteko perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Toiminnalle varattujen resurssien tulisi olla sen kaltaiset, ettei ostopalveluille ole tarvetta. Valtion virkamiehinä virkavastuulla hoidettavia tehtäviä ei pidä toteuttaa ostopalveluina.

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Sovittelun erityispiirteet ja alan kehittyminen voidaan turvata parhaiten oikeusavusta ja edunvalvontatoiminnasta erillisenä. Näin voidaan parhaiten välttää esteellisyyskysymykset ja toteuttaa palvelut asiakaslähtöisesti. Sovittelun ja oikeusavun antaminen samasta toimistosta synnyttäisi nykyistä enemmän esteellisyytilanteita niin oikeusapuun kuin sovitteluunkin ja että tästä saattaisi syntyä jossain määrin haittaa asiakkaille. On tärkeää turvata sovittelupalveluiden valtakunnallinen saatavuus. Sovittelupalveluiden saatavuus täytyy olla kaikille yhdenvertaista ja sen täytyy myös olla laadultaan tasapuolista. Esteellisyyden ilmeneminen voi paikkakunnasta riippuen sisältää hyvin erilaisia etäisyyksiä seuraavaksi lähimpään sovittelutoimistoon ja voi näin ollen asettaa henkilöt eriarvoiseen asemaan sovittelupalveluiden saatavuuden suhteen. Esteellisyyteen liittyvät kysymykset edellyttävät jatkoselvittelyä.

Niin kuin selvityksessä on tullut esille, toteutetaan sovitteluja päivisin, iltaisin ja viikonloppuisin, ja suurin osa näistä ajoittuu virka-ajan ulkopuolelle. Selvityksen edellyttämät muutokset sisältävät myös sovittelutoimintaan soveltuviin tiloihin liittyviä avoimia kysymyksiä. Selvityksessä ei mielestämme ole riittävällä tavalla korostettu sovittelutoiminnan erityistarpeita tilojen suhteen, joihin kuuluvat vahvoina periaatteena asianosaisten fyysinen läsnäolo samassa tilassa, tilaisuuden yksityisyys sekä asianosaisten turvallisuus.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

On huomioitava nykymuotoisten sovittelutoimistojen olevan myös koulutusorganisaatioita ja tämä erityinen vapaaehtoissovittelijoiden koulutustehtävä pitää huomioida jatkossakin osana ydintoimintaa.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Todennäköisesti valtakunnallinen sidosryhmäyhteistyö tehostuu, mutta alueellinen ja paikallinen yhteistyö voi heikentyä. Huolena on, että menetetään toimivia yhteistyön väyliä esimerkiksi paikallisten tilojen lainaamista sovittelutarkoitukseen.

Sovittelutoiminta on ollut toimintana mukautuvaa ja monipuolista, ei vain virka-aikaan tapahtuvaa toimintaa. Tämä erityisyys tulisi säilyttää jatkossakin.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Sovittelutoiminnan tulee olla niin itsenäinen kuin vain mahdollista, sen tulee voida säilyttää autonomia ja oma substanssiosaava keskijohto ja lähiesimiehisyyys. Päätösvalta tulisi jatkossakin olla itsenäistä, eikä se saisi riippua esimerkiksi oikeusavun päätöksistä. Tämä toteutuu parhaiten sillä, että sovitteluvirasto olisi jatkossa oma valtakunnallisen erillisviranomaisen. Mikäli päädytään yhteiseen virastoon, tulee jääviyskysymykset ratkaista ensin.

Tilojen suunnittelussa ja järjestelyssä on otettava huomioon erityisesti yksityisyyteen ja tietosuojaan liittyviä seikkoja sekä myös se, ettei sovittelu jatkossa toteuteta ristiriidassa välittömyysperiaatteen kanssa esim. etäyhteydellä. Asianmukaisen sovittelun toteutumiseksi on ehdottoman tärkeää, että sovittelu pystytään järjestämään tiloissa, joissa sekä asianosaisten oma yksityisyys pystytään turvaamaan ulkopuolisilta että tilojen muussa käytössä olevien tietojen sisältöä pystytään suojaamaan sovitteluun osallistuvilta henkilöiltä. Asianosaisten yksityisyyden kannalta olisi ehdottoman tärkeää, että itse sovittelutapaamiset pystyttäisiin järjestämään suljetuissa toimistohuoneissa, jotta asianosaiset pystyisivät keskustelemaan avoimesti ja luottamuksellisesti ilman vaaraa siitä, että tapaamisissa käsiteltävät asiat joutuisivat ulkopuolisten tietoon. Edellä mainituista syistä johtuen sovittelutoimintaa ei voida toteuttaa esim. avokonttoreissa.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Saatavuus ja saavutettavuus saattaa heikentyä, mikäli toiminta tulee jatkossa sovittaa OM:n toimitilakonseptin mukaisesti ja tapahtuvaksi virka-aikana. Yhdenmukaisuus sitä vastoin lisääntynee.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Jääviyskysymys linkittyy jokaiseen toimijaan ja se tulee vaikuttamaan myös asiakkaiden oikeuteen saada laadukasta palvelua. On myös tarpeellista eriyttää eri toimialojen tulosohjaus, resurssit ja talous sekä htv-kehukset, jotta palvelut voivat toimia laadukkaasti eikä synny sisäistä kilpailua.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Riittävän pitkä valmistelu-aika antaa mahdollisuuden selvittää mm. jääviys/esteellisyysskysymykset ja kartoittaa mahdollisuudet mahdollisen erillisviraston perustamiseksi.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Henkilöstön asema muutostilanteessa tulee huomioida kattavasti. Henkilöstön työsuhde-etujen ja palkkauksen nykytila tulee turvata eikä se voi heikentyä.

Riita-asiat jäivät raportissa ohueksi, vaikka niiden sovittelua on haluttu lisätä

Työn sosiaalityöllinen ulottuvuus ja palveluohjaus sekä työn erityispiirteiden turvaaminen siirron yhteydessä, työ ei voi sisällöllisesti olla jatkossa vain sopimustekninen neuvottelu vaan tasavertainen puolueeton sovittelu.

Sovittelun järjestämistavalla on merkitystä sovittelun tehokkaalle toteutumiselle. Ongelmaksi on koettu, että rikosasioiden sovittelun kustannukset tulevat kuntien kannettaviksi, vaikka toiminnasta aiheutuvat hyödyt kohdistuvat suurelta osin valtionhallintoon. Näin ollen valtion tulisi lähtökohtaisesti turvata tarvittavat resurssit asianmukaisten sovittelupalveluiden toteuttamiseksi sekä asiantuntevan henkilöstön riittävyyden varmistamiseksi.

Selvityksessä todetaan, että jos sovittelu siirtyisi oikeusaputoimistojen tehtäväksi, tulisi oikeusaputoimistoihin perustettavaksi sovitteluun tarvitsemat virat. Sovittelun käytännön toteutus tapahtuu tällä hetkellä koulutettujen sovittelijoiden avulla, jotka edustavat asuinalueensa väestöä vapaaehtoistyöntekijöinä. Koska oikeusapu- ja edunvalvontasektorilla ei ole vapaaehtoistoimintaa, täytyy siirtymisvaiheen järjestelyissä kiinnittää erityisesti huomiota vapaaehtoisten sovittelijoiden koulutukseen niin, että pystytään varmistamaan riittävän ammattitaidon jatkuminen. Tätä ei pystytä käytännössä toteuttamaan ilman huomattavia lisäresursseja henkilöstö- ja koulutuskuluihin, ottaen huomioon varsinkin koulutukseen tarvittavan ajan lisäys yksittäisen virkamiehen työaikaan. Tähän liittyvä kustannusarvio on selvityksessä selvästi alimitoitettu.

Kojo Markku
Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry